

УДК 338.43:330.35.01(477)

Сенишин О. С.
Кундицький О. О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОЦІНКА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ
НА ОСНОВІ SWOT-АНАЛІЗУ

Статтю присвячено оцінці проблем розвитку органічного землеробства в Україні. Обґрунтовано основні проблеми його функціонування в Україні. За базисну методологію взято методику SWOT-аналізу, що дасть змогу визначити основні можливості та загрози, сильні та слабкі сторони розвитку органічного сільського господарства, окреслити стратегію його розвитку чи охарактеризувати основні напрями функціонування. Метою статті є доведення необхідності розвитку органічного землеробства в Україні, при цьому використовуючи методику SWOT-аналізу для виявлення основних можливостей та загроз, сильні та слабкі сторони його функціонування та розвитку, що сприятиме вибору стратегії розвитку вітчизняного органічного землеробства в Україні. Вибрано стратегію розвитку вітчизняного органічного землеробства, що дасть можливість у подальшому втілити її за допомогою таких стратегічних напрямів: запровадження процедури сертифікації продукції органічного виробництва згідно з нормами ЄС; формування законодавчої бази, яка б регулювала функціонування системи органічного землеробства; розвиток кооперації господарств населення на селі через систему співпраці сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів тощо.

Ключові слова: органічне землеробство, органічна продукція, виробництво органічної продовольчої продукції, органічні стандарти, законодавче середовище, процедура сертифікації органічного виробництва, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, SWOT-аналіз, стратегія розвитку.

Постановка проблеми. Завершення ХХ ст. ознаменовано нагальною потребою у формуванні нового світогляду людства, який би докорінно відрізнявся від антропоцентричного принципу розвитку й орієнтувався на максимальне збереження природних ресурсів та мінімізацію втручання у біосферу.

Як наслідок, слідуючи загальноприйнятим тенденціям, в Україні набуває широкого розповсюдження концепція сталого розвитку, яка покликана максимальною нівелювати наявний дисбаланс у тріаді «довкілля – соціум – економіка». Зазначимо, що трансформаційні зрушення не минули й агропродовольчу сферу економіки. Проблеми екологізації аграрного виробництва, спричинені інтенсифікацією сільського господарства, погіршення структури харчування населення, викликане споживанням продукції невисокої якості та хімічно забруднених продуктів, вимагають пошуків альтернативних методів господарювання. При цьому дієвим механізмом переходу на модель сталого розвитку продовольчого сектору, враховуючи наявний агропродовольчий потенціал, є впровадження органічного виробництва в Україні.

Саме усвідомлення та впровадження нової парадигми розвитку в національній агропродовольчій системі України зі стимулювання органічного сільського господарства дасть змогу подолати негативні тенденції екологічної кризи в країні.

Це, своєю чергою, сприятиме забезпеченню населення високоякісною та безпечною продукцією харчування, розвитку сільських територій, підвищенню рівня конкурентоспроможності вітчизняної агропродовольчої продукції на внутрішньому і світовому ринках.

За базисну методологію у науковій статті взято методику SWOT-аналізу, що дасть змогу визначити основні можливості та загрози, сильні та слабкі сторони розвитку органічного сільського господарства, окреслити стратегію його розвитку чи охарактеризувати основні напрями функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток концепції органічного землеробства зробили японський філософ Мокіші Окада, німецький учений Рудольф Штейнер, французький вчений-економіст Лемер Буше.

Одним із засновників ідеології нових форм ведення сільського господарства, а саме органічного господарства, був саме японський філософ

Мокіші Окада, який у свої працях писав, що сільське господарство має вирішувати такі завдання: пропонувати продукти харчування, що не тільки підтримують життєдіяльність, а й поліпшують здоров'я людей; бути економічно вигідним для виробника і споживача; виробляти продукти в кількості, достатній для задоволення потреб зростаючого народонаселення; не порушувати біологічної рівноваги в природі, бути екологічно безпечним; використовувати досить прості, стабільні і доступні методи та засоби ведення господарства.

Європейські дослідники Рудольф Штейнер та Лемер Буше здебільшого вивчали методику ведення органічного сільського господарства. Так, до альтернативних методів ведення сільського господарства вони зараховували біоінтенсивне міні-землеробство (Biointensive Mini-Farming), біодинамічне землеробство (Biodynamic Agriculture), ЕМ-технології (Effective Microorganism Technologies), маловитратне стале землеробство (LISA – Low Input Sustainable Agriculture) та ін. Ці моделі за їхніми дослідженнями ґрунтуються на глибокому розумінні процесів, що відбуваються в природі, спрямовані на поліпшення структури ґрунтів, відтворення їх природної родючості та сприяють утворенню екологічно стійких агроландшафтів. Саме до таких систем агропродовольства належить й органічне землеробство.

У вітчизняній науці проблеми розвитку та функціонування органічного господарства є об'єктом дослідження таких науковців: В. Артиша, О. Дудара, Т. Зайчука, В. Кисіля, І. Овсінського, А. Подолінського, Л. Сокол, Т. Стефановської, В. Шлапака, І. Шувара та ін.

У своїх працях велику увагу вони приділяли законодавчому регулюванню, а саме державній підтримці органічного землеробства в Україні. Головним елементом реалізації державної підтримки вони називали державні цільові комплексні програми з органічного господарства.

Водночас існує потреба у поглибленні системних наукових досліджень щодо перспективних напрямів розвитку органічного господарства, окреслення основних проблем функціонування такого господарювання в агропродовольчій системі України та виокремлення чітких напрямів функціонування вітчизняного органічного виробництва та господарства загалом.

Мета статті полягає у доведенні необхідності розвитку органічного землеробства в Україні, використовуючи методику SWOT-аналізу для виявлення основних можливостей та загроз, сильних та слабких сторін його функціонування та розвитку, що сприятиме вибору стратегії розвитку вітчизняного органічного землеробства в Україні та дасть можливість у подальшому її втілити, використовуючи чіткі та дієві стратегічні напрями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналізуючи систему органічного землеробства, зазначимо, що, відповідно до досліджень Департаменту сільського господарства США (USDA), органічне землеробство являє собою систему виробництва сільськогосподарської продукції, яка забороняє або значно обмежує використання синтетичних комбінованих добрив, пестицидів, регуляторів росту та харчових добавок до кормів під час відгодівлі тварин. Така система наскільки можливо максимально базується на сівозмінах, використанні рослинних решток, гною та компостів, бобових рослин та рослинних добрив, органічних відходів виробництва, мінеральної сировини, механічному обробітку ґрунтів та біологічних засобах боротьби зі шкідниками для підвищення родючості та поліпшення структури ґрунтів, забезпечення повноцінного живлення рослин та боротьби з бур'янами та різноманітними шкідниками [1].

Аналізуючи різноманітні трактування на предмет дослідження органічного землеробства, варто зазначити й визначення цього поняття Колегією з національних стандартів органічної продукції USDA, що дещо відрізняється від попереднього. Органічне землеробство – це система екологічного менеджменту сільськогосподарського виробництва, яка підтримує та поліпшує біорізноманіття, біологічні цикли та біологічну активність ґрунтів. Вона базується на мінімальному використанні неприродних (штучних) сировини й матеріалів та агротехнічних прийомів, які відроджують, підтримують та поліпшують екологічну гармонію [2]. Згідно із цим визначенням, керівним принципом для органічного землеробства є використання матеріалів і технологій, які поліпшують екологічну рівновагу в природних системах та сприяють створенню стійких і збалансованих агроєкосистем. При цьому головною метою є оптимізація «здоров'я» та продуктивності ґрунтової фауни, рослинного і тваринного світу та людського суспільства.

За визначенням Міжнародної федерації з розвитку органічного землеробства (IFOAM) «органічне землеробство об'єднує всі сільськогосподарські системи, які підтримують екологічно, соціально та економічно доцільне виробництво сільськогосподарської продукції». В основі таких систем лежить використання локально-специфічної родючості ґрунтів як ключового елементу успішного виробництва. Такі системи використовують природний потенціал рослин, тварин і ландшафтів та спрямовані на гармонізацію сільськогосподарської практики та навколишнього середовища. Отже, згідно із цим твердженням, органічне землеробство дотримується принципів, які зумовлені місцевими соціально-економічними, кліматичними та історико-культурними особливостями.

З огляду на вищевказане, на нашу думку, найбільш адекватним щодо суті можна вважати визначення органічного землеробства як системи сільськогосподарського менеджменту агроєкосистем, що ґрунтується на максимальному використанні біологічних чинників підвищення родючості ґрунтів, агротехнологічних заходів захисту рослин, а також на виконанні комплексу інших заходів, які забезпечують екологічно, соціально

та економічно доцільне виробництво сільськогосподарської продукції й сировини.

Як бачимо, збереження та підвищення родючості ґрунтів є ключовим моментом у запровадженні технологій органічного землеробства.

Перехід України від звичайних (інтенсивних) технологій агровиробництва до органічного землеробства є досить тривалим процесом та супроводжується певними ризиками та необхідністю вирішення низки проблем, які варто об'єднати у три групи: соціально-психологічні, інституційно-правові та фінансово-економічні.

До соціально-психологічних проблем запровадження технологій органічного землеробства в Україні передусім слід віднести низький рівень обізнаності населення і виробників щодо органічного землеробства; недостатній рівень екологічної свідомості населення (насамперед сільського) та низьку технологічну культуру сільськогосподарського виробництва всіх рівнів – від особистого селянського господарства до великих аграрних об'єднань. До цієї групи проблем слід віднести відсутність відповідних навчальних курсів із теорії та практики ведення органічного землеробства в навчальних закладах різних рівнів акредитації. Крім браку освіти та екологічної свідомості, спостерігається небажання подолання стійких стереотипів, що склалися за тривалий період інтенсифікації сільського господарства, та низький рівень інноваційної активності менеджерів і державних управлінських структур.

До інституційно-правових проблем запровадження органічного землеробства в Україні належать: відсутність відповідної законодавчої й нормативної бази, передусім базового закону про органічне землеробство та сертифікацію органічної продукції, узгодженого з вимогами міжнародного законодавства; відсутність ефективною національної системи сертифікації та контролю органічних господарств і виробленої ними продукції; відсутність відповідної внутрішньої інфраструктури; необхідність інтеграції в міжнародні структури (ЄС, IFOAM) та забезпечення доступу на зовнішні ринки органічної продукції; необхідність належного інформаційного забезпечення.

Фінансово-економічні проблеми запровадження органічного землеробства включають: відсутність маркетингових досліджень ринків органічної продукції; ризики, пов'язані з можливими змінами кон'юнктури ринку органічної продукції за досить тривалий (два-чотири роки) період конверсії; фінансові втрати у зв'язку зі зменшенням обсягів виробництва продукції; відсутність дієвого механізму страхування ризиків у сільськогосподарському виробництві; відсутність фінансової підтримки з боку держави в період конверсії та надання пільг або субсидій під час виробництва органічної продукції тощо.

Ми вважаємо, що якщо розвиток органічного землеробства та органічного виробництва харчової продукції не стане стратегічним завданням України протягом наступних кількох років, то імпорту і власне тіньове виробництво генетично обробленої їжі здатні знищити генофонд українського народу, тому у даній роботі хочемо акцентувати увагу на гострій необхідності активізації виробництва органічної продукції в Україні з урахуванням досвіду виробництва такої продукції в європейських країнах.

На базі аналізу досвіду функціонування органічного виробництва в європейських країнах ми вважаємо, що для активізації аналогічної діяльності в Україні передусім необхідно сформувати законодавчу базу, яка б регулювала функціонування системи органічного землеробства, оскільки відсутність в Україні законодавчого поля унеможлиблює

організацію системи акредитації й унормування діяльності сертифікаційних органів, а також перешкоджає позиціонуванню країни як експортера органічної продукції на міжнародному ринку [3].

Україна вже здійснила певні кроки зі створення необхідної законодавчої бази для органічного землеробства, прийнявши 3 вересня 2013 р. Закон України «Про виробництво й обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», який визначає правові та економічні основи виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини, заходи контролю та нагляду за такою діяльністю і спрямований на забезпечення справедливої конкуренції та належного функціонування ринку органічної продукції та сировини, поліпшення основних показників стану здоров'я населення, збереження навколишнього природного середовища, раціонального використання ґрунтів, забезпечення раціонального використання та відтворення природних ресурсів, а також гарантування впевненості споживачів у продуктах та сировині, маркованих як органічні [4].

Ще одним невирішеним питанням законодавчого характеру є відсутність законодавчих актів щодо проходження вітчизняними виробниками органічної продукції *процедури сертифікації органічного виробництва*. Зауважимо, що в Законі України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р. лише вказано, що використання державного логотипа та маркування органічної продукції (сировини) для позначення органічних продуктів є обов'язковими, хоча чіткої процедури маркування та сертифікації не визначено, тому вітчизняні виробники проходять процедуру органічної сертифікації за діючими міжнародними стандартами, частіше за все за нормами Європейського Союзу.

За відсутності вітчизняної законодавчої бази стосовно сертифікації і маркування органічного виробництва сертифікація органічних виробників та їхньої продукції в Україні здійснюється згідно з міжнародними стандартами. Зокрема, українська сертифікаційна компанія «Органік Стандарт» сертифікує українських виробників відповідно до «Стандарту з органічного виробництва та переробки для третіх країн», рівнозначному стандарту Європейського Союзу.

Державною цільовою програмою розвитку села на період до 2015 р. задекларовано довести обсяг частки органічної продукції в загальному обсязі валової продукції сільського господарства до 10%, передбачено стимулювання ведення органічного сільського господарства, унормування розвитку органічного землеробства та створення систем його сертифікації, хоча сьогодні ці норми залишаються не виконаними.

Ще одним документом, що акцентує увагу на органічному секторі, є *Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р.*, схвалена Розпорядженням КМУ [5]. У стратегії серед пріоритетних напрямів досягнення стратегічних цілей вказано й забезпечення продовольчої безпеки держави шляхом сприяння розвитку органічного землеробства насамперед у особистих селянських і середніх господарствах. Таким чином, Україна має потенційну порівняльну перевагу у виробництві органічної продукції серед інших країн Європи. Розвиток органічного землеробства надає великі можливості фермерам та товаровиробникам у реалізації органічної продукції на закордонних ринках.

Вивчення особливостей розвитку органічного землеробства в Україні дало можливість на основі SWOT-аналізу визначити сильні та слабкі сторони, а також

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
<ul style="list-style-type: none"> – значна площа необроблюваних сільськогосподарських угідь; – низький рівень орендної плати; – сприятливі природно-кліматичні умови для ведення органічного землеробства; – задовільний стан екології навколишнього середовища для ведення органічного землеробства; – наявність значної кількості незайнятих сільських жителів, що є передумовою формування дешевої робочої сили; – обізнаність сільських жителів у питаннях ведення землеробства, що є передумовою забезпечення якості робочої сили; – наявний досвід ведення органічного землеробства (вітчизняний та зарубіжний); – наявний попит на екологічну продукцію 	<ul style="list-style-type: none"> – незадовільний фінансовий стан сільськогосподарських підприємств як потенційних суб'єктів розвитку органічного землеробства; – слабкий розвиток кооперації на селі як потенційного осередку розвитку органічного землеробства; – низький рівень працевідачі сільських жителів; – низький рівень розвитку мотиваційних чинників; – низька інвестиційна привабливість сільських регіонів і галузі; – низький рівень кредитного рейтингу продовольчого комплексу; – нерозвиненість системи бізнес-планування у сільському господарстві; – наявність фінансово сильних близьких зарубіжних суб'єктів господарювання, що знижує конкурентоспроможність вітчизняної продукції; – нерозвиненість систем менеджменту та маркетингу в агроформуваннях; – низький рівень державної підтримки розвитку сільського господарства; – слабка розвиненість виробничої та соціальної інфраструктури сіл
МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
<ul style="list-style-type: none"> – диверсифікація виробництва у сільському господарстві; – державна підтримка розвитку органічного землеробства (дотації); – зниження податкового тиску на виробників екологічно чистої продукції; – зміна у споживчих очікуваннях шляхом надання переваги українських споживачів вітчизняним продуктам харчування; – зростання інвестиційної привабливості продовольчого комплексу економіки; – вихід на нові закордонні продовольчі ринки; – впровадження нових виробничих технологій та методів управління; – розвиток туризму в регіоні, що збільшить попит на продовольчу продукцію; – розвиток кооперації господарств населення на селі 	<ul style="list-style-type: none"> – інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, швидке зростання виробництва із низькими витратами (неорганічне землеробство); – недостатня поінформованість населення щодо екологічної продукції, що загрожує її недооцінкою та низьким попитом на таку продукцію; – розбіжність пріоритетів розвитку органічного землеробства в органах державної влади, підприємств і населення, що не може забезпечити досягнення спільної кінцевої мети; – наявність сильної конкуренції з боку західних країн-сусідів; – неспроможність сільськогосподарських підприємств здійснювати капіталовкладення для ведення органічного землеробства; – неадекватна спроможність населення у зв'язку з високими цінами на сертифіковану органічну продовольчу продукцію

Рис. 1. Матриця SWOT-аналізу процесу розвитку органічного землеробства в Україні

Джерело: розроблено авторами

можливості та загрози його функціонування, що зображено на рис. 1.

Зауважимо, що проведення SWOT-аналізу у цьому разі має не лише велике аналітичне значення, а й превентивне, оскільки виявлення можливостей і загроз розвитку органічного землеробства в Україні повинно забезпечити подальше перетворення можливостей на сильні сторони і не допустити реалізації загроз шляхом ужиття відповідних заходів щодо їхнього попередження.

Оцінити вплив стратегічних чинників зовнішнього середовища на розвиток органічного землеробства необхідно, виділивши чинники зовнішнього середовища, визначити ймовірність їхнього впливу на його функціонування та класифікувати за позитивним чи негативним впливом. На основі такої оцінки побудована матриця сприятливих можливостей функціонування та розвитку процесів органічного землеробства в Україні (рис. 2).

Отже, у результаті побудови матриці можливостей розвитку органічного землеробства в Україні найсприятливішими будуть ті, які знаходяться у верхньому правому куті матриці (рис. 2), а саме можливості під номерами 3, 5, 6, 7 та 9. Саме їх потрібно буде включити до підсумкової таблиці SWOT-аналізу, а основне – розглянути їх як можливі напрями вибраної стратегії розвитку вітчизняного органічного землеробства. На основі розгорнутого аналізу можливих загроз побудовано матрицю можливих загроз функціонуванню вітчизняного органічного землеробства (рис. 3).

За результатами проведеного SWOT-аналізу встановлюємо, що досліджуване органічне землеробство як основа розвитку сучасного продовольчого сектору України має низку сильних сторін і можливостей на органічних продовольчих ринках. Зокрема, це: значна площа необроблюваних сільськогосподарських угідь; сприятливі природно-кліматичні умови для ведення органічного землеробства; наявність значної кількості незайнятих сільських жителів, що є передумовою формування дешевої робочої сили та інші сильні сторони.

До можливостей зачислимо: диверсифікацію виробництва у сільському господарстві; зниження податкового тиску на виробників екологічно чистої продукції; впровадження нових виробничих технологій та методів управління тощо. Зважаючи на комплексний аналіз, що відображає взаємозв'язок зовнішнього середовища із сильними та слабкими сторонами розвитку органічного землеробства в Україні (рис. 4), маємо на меті запропонувати конкретні стратегії розвитку органічного господарства в Україні за умови врахування й обмеження впливу слабких сторін і загроз, що забезпечить органічній продукції конкурентні переваги. Вважаємо за доцільне вибрати не стратегію зростання, а **стратегію розвитку вітчизняного органічного землеробства**, деталізувавши її

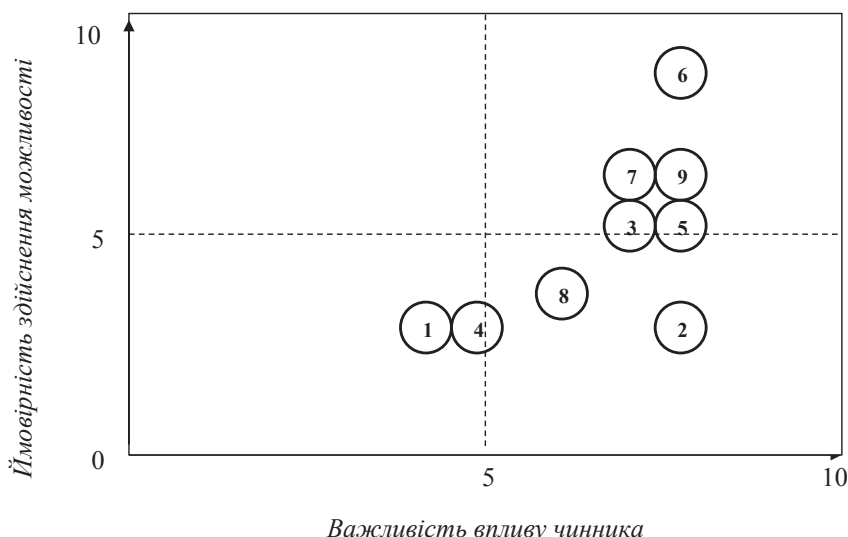

Рис. 2. Матриця сприятливих можливостей розвитку органічного землеробства в Україні

Джерело: розроблено авторами

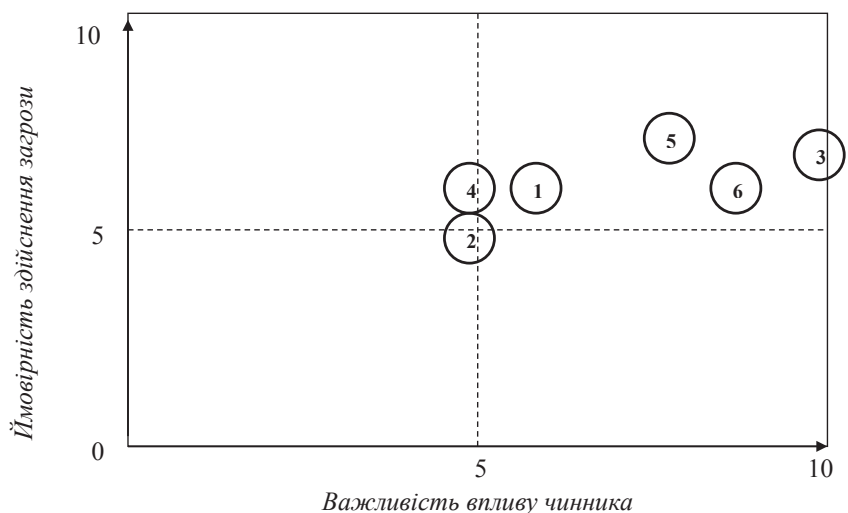

Рис. 3. Матриця можливих загроз розвитку вітчизняного органічного землеробства

Джерело: розроблено авторами

стратегією фокусування, тобто виділення окремого цільового ринкового сегменту (так званого «середнього класу»), на який переважно буде зосереджена органічна продукція; стратегією впровадження нововведень; стратегією, яка спрямована на роботу на рівні вузькоспеціалізованого сегмента аграрного ринку – продукцію органічного сільського господарства та стратегією виробництва найбільш рентабельних органічних продуктів.

Висновки. Проаналізувавши детально матрицю SWOT-аналізу, що показує взаємозв'язок зовнішнього середовища із сильними та слабкими сторонами розвитку органічного землеробства, маємо можливість виокремити такі стратегічні напрями його функціонування [6, с. 112–120]:

1. Запровадження процедури сертифікації продукції органічного виробництва згідно з нормами ЄС, оскільки сьогодні така процедура відсутня. Щоправда, українська сертифікаційна компанія «Органік Стандарт» сертифікує українських виробників відповідно до «Стандарту з органічного виробництва та переробки для третіх країн», рівнозначному стандарту Європейського Союзу.

Складники SWOT-аналізу	Можливості зовнішнього середовища	Загрози зовнішнього середовища
	А. Зниження податкового тиску на виробників екологічно чистої продукції	а) Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, швидке зростання виробництв із низькими витратами (неорганічне землеробство)
	Б. Зростання інвестиційної привабливості продовольчого комплексу економіки	б) Недостатня поінформованість населення щодо екологічної продукції, що загрожує її недооцінкою та низьким попитом на таку продукцію
	В. Вихід на нові закордонні продовольчі ринки	в) Розбіжність пріоритетів розвитку органічного землеробства в органах державної влади, підприємств і населення, що не може забезпечити досягнення спільної кінцевої мети
	Г. Впровадження нових виробничих технологій та методів управління	г) Наявність сильної конкуренції з боку західних країн-сусідів
	Д. Розвиток кооперації господарств населення на селі	е) Неспроможність сільськогосподарських підприємств здійснювати капіталовкладення для ведення органічного землеробства ф) Неплатоспроможність населення у зв'язку з високими цінами на сертифіковану органічну продовольчу продукцію
Сильні сторони	SO-стратегії	ST-стратегії
1. Значна площа необроблених сільськогосподарських угідь	Розвиток кооперації господарств населення на селі (Д)	Швидке зростання виробництв із низькими витратами (неорганічне землеробство) (а)
2. Низький рівень орендної плати	Зростання інвестиційної привабливості продовольчого комплексу економіки (Б) Розвиток кооперації господарств населення на селі (Д)	Посилення конкуренції з боку західних країн-сусідів (д)
3. Сприятливі природно-кліматичні умови для ведення органічного землеробства	Зростання інвестиційної привабливості продовольчого комплексу економіки (Б)	Сприяння розвитку неорганічного землеробства (а)
4. Задовільний стан екології навколишнього середовища для ведення органічного землеробства	Зниження податкового тиску на виробників екологічно чистої продукції (А)	Впровадження жорстких державних норм щодо викидів у навколишнє середовище (с)
5. Наявність значної кількості незайнятих сільських жителів, що є передумовою формування дешевої робочої сили	Розвиток кооперації господарств населення на селі (Д)	Розбіжність пріоритетів розвитку органічного землеробства в органах державної влади та населення, що не може забезпечити досягнення спільної кінцевої мети (с)
6. Обізнаність сільських жителів у питаннях ведення землеробства, що є передумовою забезпечення якості робочої сили	Впровадження нових виробничих технологій та методів управління (Г) Розвиток кооперації господарств населення на селі (Д)	Наявність сильної конкуренції з боку західних країн-сусідів на кваліфіковану робочу силу з України (д)
7. Наявний досвід ведення органічного землеробства (вітчизняний та зарубіжний)	Вихід на нові закордонні продовольчі ринки (В)	Розбіжність пріоритетів розвитку органічного землеробства в органах державної влади, підприємств і населення та іноземних компаній, що не може забезпечити досягнення спільної кінцевої мети (с)
8. Наявний попит на екологічну продукцію	Впровадження нових виробничих технологій та методів управління (Г)	Значна вартість сертифікованої органічної продовольчої продукції, що призведе до скорочення її попиту (f)
Слабкі сторони	WO-стратегії	WT-стратегії
1. Незадовільний фінансовий стан сільськогосподарських підприємств як потенційних суб'єктів розвитку органічного землеробства	Впровадження нових виробничих технологій та методів управління (Г)	Наявність сильної конкуренції з боку західних країн-сусідів (д) Неспроможність сільськогосподарських підприємств здійснювати капіталовкладення для ведення органічного землеробства (е)
2. Слабкий розвиток кооперації на селі як потенційного осередку розвитку органічного землеробства	Впровадження нових виробничих технологій та методів управління (Г) Розвиток кооперації господарств населення на селі (Д)	Швидке зростання неорганічного виробництва (а)
3. Низький рівень працевіддачі сільських жителів	Впровадження нових виробничих технологій та методів управління та зокрема, методів мотивації працівників (Г)	Недостатня поінформованість населення щодо екологічної продукції, що загрожує її недооцінкою та низьким попитом на таку продукцію (б)
4. Низький рівень розвитку мотиваційних чинників		Неплатоспроможність населення у зв'язку із високими цінами на сертифіковану органічну продовольчу продукцію (f)
5. Низька інвестиційна привабливість сільських регіонів і галузі	Зростання інвестиційної привабливості продовольчого комплексу економіки (Б) Розвиток агротуризму в регіоні (Б)	Інформування населення щодо екологічної продукції (б) Подолання розбіжності у пріоритетах розвитку органічного землеробства у органах державної влади с/г підприємствах та населення (с)
6. Низький рівень кредитного рейтингу продовольчого комплексу	Залучення іноземних кредитних установ і банків (Б)	Недосконалість законодавства у сфері органічного землеробства (с)
7. Нерозвиненість системи бізнес-планування у сільському господарстві	Впровадження нових виробничих технологій та методів управління з використанням методики стратегічного аналізу (Г)	Наявність сильної конкуренції з боку західних країн-сусідів (д)
8. Наявність фінансово сильних близьких зарубіжних суб'єктів господарювання, що знижує конкурентоспроможність вітчизняної продукції	Сприяння розвитку кооперації господарств населення на селі, використання зарубіжного досвіду ведення органічного землеробства (Д)	Посилення конкуренції з боку західних країн-сусідів, скорочення виробництва органічної продукції (д), (f)
9. Нерозвиненість систем менеджменту та маркетингу в агроформуваннях	Впровадження нових виробничих технологій та методів управління з використанням методики стратегічного аналізу (Г)	
10. Низький рівень державної підтримки розвитку сільського господарства	Зниження податкового тиску на виробників екологічно чистої продукції, субсидування та агрокредитування сфери органічного землеробства (А)	Швидке зростання неорганічного виробництва (а)
11. Слабка розвиненість виробничої та соціальної інфраструктури сіл	Розвиток інфраструктури шляхом державної підтримки та підтримки іноземних інвесторів (А), (Б), (с)	

Рис. 4. Матриця SWOT-аналізу, що показує взаємозв'язок зовнішнього середовища із сильними та слабкими сторонами розвитку органічного землеробства

Джерело: розроблено авторами

2. Формування законодавчої бази, яка б регулювала функціонування системи органічного землеробства, оскільки відсутність в Україні законодавчого поля унеможливило організацію системи акредитації й унормування діяльності сертифікаційних органів, а також перешкоджає позиціонуванню країни як експортера органічної продукції на міжнародному ринку.

3. Розвиток кооперації господарств населення на селі через систему співпраці сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) із вищими навчальними закладами, науково-дослідними установами, провідними агрофірмами, міжнародними організаціями та іншими підприємствами й установами, що володіють передовими досягненнями в галузі аграрної науки. Інформування суспільство у простій і доступній формі про можливості, переваги та механізм створення й функціонування СОК за нових умов.

4. Розроблення концепції просування товару (органічної продукції) споживачам, що передбачатиме підвищення поінформованості споживачів про шкідливий вплив на здоров'я продукції рослинництва і тваринництва, яку отримують за допомогою «традиційних» технологій, популяризацію здорового способу життя, формування ефективних зв'язків із традиційними каналами збуту продукції, створення нових каналів реалізації органічної продукції.

Отже, екологічне сільське господарство – це такий спосіб господарювання, який обмежує в конкретному господарстві залежність від зовнішніх витрат шляхом стимулювання біологічних природних процесів. З огляду на вищевикладене, можна стверджувати, що у сфері аграрного виробництва України органічне сільське господарство – це практична реалізація основних положень концепції сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Доповідь з органічного сільського господарства / Міністерство сільського господарства США. URL: <http://www.nal.usda.gov/afsic/pubs/USDAOrgFarmRpt.pdf> (дата звернення: 25.08.2018).
2. National Organic Standard Board Recommendations: National Organic Program, 2015 / US Department of Agriculture. URL: <http://www.ams.usda.gov/nop/nosbinfo.htm> (12.08.2018).
3. Щодо проблем розвитку соціальної інфраструктури сільських населених пунктів: аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1132> (дата звернення: 07.08.2018).
4. Про виробництво й обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 3 вересня 2013 р. № 425-VII/2013 / Верховна Рада України. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 22.07.2018).
5. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р/2013. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 18.08.2018).
6. Сенишин О.С. Формування стратегічних напрямів розвитку органічного землеробства в Україні з використанням методики SWOT-аналізу. Економіка та суспільство. 2017. № 10. С. 112–120. URL: <http://economyandsociety.in.ua> (дата звернення: 30.08.2018).

Сенишин О. С.
Кундицкий А. А.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

ОЦЕНКА ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ ОРГАНИЧЕСКОГО ЗЕМЛЕДЕЛИЯ В УКРАИНЕ НА ОСНОВЕ SWOT-АНАЛИЗА

Резюме

Статья посвящена оценке проблем развития органического земледелия в Украине. Обоснованы основные проблемы его функционирования в Украине. Базовой методологией в научной статье взята методика SWOT-анализа, что позволит определить основные возможности и угрозы, сильные и слабые стороны развития органического сельского хозяйства, определить стратегию его развития или охарактеризовать основные направления функционирования. Целью статьи является доказательство необходимости развития органического земледелия в Украине, при этом используя методику SWOT-анализа для выявления основных возможностей и угроз, сильных и слабых сторон его функционирования и развития, что будет способствовать выбору стратегии развития отечественного органического земледелия. Выбрана стратегия развития отечественного органического земледелия, что позволит в дальнейшем воплотить ее с помощью таких стратегических направлений: введение процедуры сертификации продукции органического производства согласно нормам ЕС; формирование законодательной базы, которая бы регулировала функционирование системы органического земледелия; развитие кооперации хозяйств населения на селе через систему сотрудничества сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов и тому подобное.

Ключевые слова: органическое земледелие, органическая продукция, производство органической продовольственной продукции, органические стандарты, законодательная среда, процедура сертификации органического производства, сельскохозяйственные обслуживающие кооперативы, SWOT-анализ, стратегия развития.

Senyshyn O. S.
Kundytskyj O. O.

Ivan Franko National University of Lviv

EVALUATION OF THE PROSPECTS FOR ORGANIC FARMING IN UKRAINE BASED ON SWOT-ANALYSIS

Summary

The article is devoted to the evaluation of problems of organic farming development in Ukraine. The basic problems of its functioning in Ukraine are substantiated. Methodological basis of the study is using of SWOT-analysis of the process of organic farming that identifies principal opportunities and threats, strong and weak points of its functioning and development, chooses the strategy for development of state organic farming. Having analyzed in detail the matrix of SWOT-analysis that shows relationship of external environment with the strong and weak points of organic agriculture, that is, SO, ST, WO, WT-strategic directions, we consider it to be expedient to choose not the strategy of growth but the strategy of development of state organic farming. Having analyzed in detail the matrix of SWOT-analysis that shows relationship of external environment with the strong and weak points of organic agriculture, that is, SO, ST, WO, WT-strategic directions, we consider it to be expedient to choose not the strategy of growth but the strategy of development of state organic farming that will permit put it into effect in the future by way of the following directions: introduction of the procedure of organic products certification in conformity with the EU standards; formation of the legislative environment that regulates the system of organic farming; development of cooperation of the household farms in rural areas through the system of collaboration of agricultural service cooperatives (ASC) with the higher educational establishments, research and development institutes, leading agricultural firms, international organizations and other enterprises and institutions; development of the concept of sales promotion of organic products.

Key words: organic farming, organic products, production of organic food products, organic standards, legislative environment, organic production certification procedure, agricultural service cooperatives, SWOT-analysis, strategy of development.